

Проф. др Божидар Зарковић, редовни професор
Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици
Катедра за историју

РЕЦЕНЗИЈА
научне монографије:

Косара – Теодорита од историје до култа, аутора Ђорђа Ђекића

Професор Ђорђе Ђекић је аутор две научне монографије о Јовану Владимиру земаљском кнезу и хришћанском светитељу. Ова трећа научна монографија је посвећена његовој жени, чиме заокружава своје научно дело о овој знаменитој породици из српске и балканске историје. Ова монографија показује, као и претходне, колико је тешко и незахвално бавити се раним средњим веком због оскудности података и немогућности њихове провере у другим, независним, изворима.

Научна монографија која је пред нама, прва је књига о Косари Теодорити, кћерки цара Самуила и жени кнеза Јована Владимира. Можемо рећи да је о њој много писано ако се има у виду да је сваки текст о Јовану Владимиру захтевао да се аутор дотакне и Косаре Теодорите. Ипак, радови посвећени њој су изузетна реткост и у томе је значај ове монографије. Рукопис научне монографије обима 202 странице се састоји из увода, осам поглавља у главном делу, закључка и прилога који садрже списак извора и литературе. У уводном делу аутор се осврће на тему, изворе и литературу. Као најзначајнији извор за Косару Теодориту као историјску личност и за настанак њеног култа аутор наводи *Летопис попа Дукљанина*. Како постоје два рукописа овог дела аутор прави њихово поређење и утицај на представу о Косари. Затим, наводи кратке белешке о њој код Јована Скилице и Михајла Деволског, који јој, поред опшепозатог имена Косара, наводи и име Теодорита. Аутор се на крају осврће на два извора која су важнија за настанак, односно осправање њеног култа: *Аколутују* и *Житије Светог Јована Владимира* Викентија Ракића. Потом се осврће на жену као мотив у српској историографији средњег века и закључује, да такви радови постоје иако нису многобројни. Даје и кратак приказ дела која су посвећена њој и њеном мужу, као и неколико дела која су се бавила њеном личношћу.

У научној монографији која је пред нама проф. Ђекић настоји да пружи податке о дубини христијанизације средине и породичног окружења у којем се родила и

формирала као личност Косара. Да би овај контекст што боље објаснио и разумео он анализира и чланове њене породице. Ту примећује да је она одрасла у једном од два хришћанска центра бугарског царства, што је, свакако, утицало на њена опредељења.

Настојећи да пружи одговор на питање њене историјске личности наводи податке за које се може претпоставити да их извори доносе и да им се може веровати. Далеко више простора, у складу са постојећим изворима, аутор посвећује Косарином учешћу у стварању култа њеног мужа Светог краља Јована Владимира. Може се рећи да без њеног деловања тешко да би његов култ настао.

Аутор, потом, наставља да се бави елементима светости Косаре Теодорите у *Летопису*, указујући да се она приказује и описује као светитељка. Наводи се, нпр, да је пуна Духа Светога, да испуњава Христову заповест о посети утамниченима и слично. Штавише, за Владимира који је у тамници се и удаје. Аутор је пореди са светитељима *Старог и Новог завета* и истиче више примера њене светости. Један од њих је одлазак код Владислава, брата од стрица, где би, ако треба, она страдала уместо мужа Владимира, показујући и овим чином да испуњава заповест да нема веће љубави од оне која се испољава давањем живота за ближњег свог. Спремношћу да испуни ову заповест, Косара Теодорита показује дубину и снагу својих хришћанских уверења и хришћанског живота. Када је њен муж убијен понаша се као права хришћанка, остаје уз његове мошти, организује translацију и замонашује се крај њих. Разлог зашто није канонизована је, по аутору, што није имао ко, а не на основу чега да је канонизује. У Аколутји она је сатанизована у оба пролошка житија. У једном од њих се покајала за своја недела, али ни то није било довољно да се прикаже као светитељка као учињено у *Летопису*.

Викентије Ракић је приликом издања *Житија Јована Владимира* дао и опис Косаре Теодорите много више се угледајући на *Летопис* него на *Аколутију*. Ипак, како проф. Ђекић примећује, ни он је не доживљава као светитељку.

Промене у односу према њој наступају крајем XX и почетком XXI века. Без иједног новог култног текста који би дао нову интерпретацију Владимировог али и култа Косаре Теодорите, она почиње да се представља као светитељка у храмовима у Београду, Бару, Подгорици. Професор Ђекић сматра да је ово најава једног новог култа, који може али не мора бити довршен, односно општеприхваћен. Настао је, свакако по мишљењу аутора, новим читање и новом интерпретацијом и тумачењем *Летописа попа Дукљанина*.

Научном монографијом која је пред нама попуњава се празнина која је постојала о сагледавању личности Косаре Теодорите, њене улоге у историји и култу њеног мужа Светог краља Јована Владимира, али и њене самосталне вредности независно од њега. Сматрамо да као таква заслужује пажњу како научне, тако и лаичке јавности и са великим задовољством је препоручујемо за штампу.

У Београду,
21. јуна 2023. године

проф. др Божидар Зарковић